

В.Ю. Шепітько, д.ю.н., професор, член-кореспондент АПрН України, завідувачий кафедрою криміналістики НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, завідувачий лабораторією «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» ІВПЗ АПрН України

ЗАСОБИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА (ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ)

1. В умовах існування організованої та професійної злочинності, виникнення нового типу злочинця, використання новітніх способів та

«технологій» вчинення злочинів перед криміналістикою постають важливі завдання, спрямовані на формування і пропонування практиці боротьби зі злочинністю адекватних наукових засобів, прийомів та методів. Криміналістична тактика – інтелектуальне ядро криміналістики, її логіко-психологічна основа. Засоби криміналістичної тактики є надійним інструментом в роботі працівників органів кримінального переслідування.

2. За останні десятиріччя відбулися суттєві зміни в предметі криміналістичної тактики, виникли нові напрямки, сформувались окремі наукові теорії. Розвиток криміналістичної тактики свідчить про генерацію нових ідей, формування різних напрямків в її структурі. У цьому відношенні важливого значення набуває формування своєрідного інструментарію криміналістичної тактики, її засобів: тактичних рекомендацій, тактичних прийомів, систем тактичних прийомів, тактики слідчої дії, систем слідчих та інших дій чи заходів (тактичних операцій).

3. Тактичний прийом є основним структурним елементом криміналістичної тактики. Особливий інтерес має розуміння сутності тактичного прийому суб'єктами його реалізації – працівниками органів до судового слідства. Так, анкетування та інтерв'ювання слідчих прокуратури і МВС України, проведене нами, дозволило одержати наступні результати: 53 % опитаних розуміють тактичний прийом як найбільш раціональний і ефективний спосіб дії; 15 % – розглядають його як своєрідну наукову рекомендацію; 14 % – характеризують його як результат розумової діяльності; 12 % – уявляють його як найбільш доцільну лінію поведінки; 6 % – вбачають у ньому рекомендацію про спосіб дії.

Тактичним прийомом може виступати не будь-який, а лише найбільш раціональний і ефективний спосіб здійснення процесуальної дії у певних обставинах його реалізації. Раціональність і ефективність способу дії (тактичного прийому) виявляється тільки у відповідних ситуаціях. Ситуативний характер тактики обумовлює необхідність розробки нових та удосконалення існуючих тактичних прийомів.

4. Найбільш ефективно проведення слідчих дій передбачає доцільність розробки і використання не тільки окремих тактичних прийомів, а й побудову й пропонування оптимальних типових систем тактичних прийомів, застосування яких є оптимальним засобом виявлення доказової інформації та її використання в слідчій та судовій практиці. Система тактичних

прийомів – це упорядкована сукупність (комплекс) взаємопов'язаних і взаємообумовлених прийомів, яким притаманні цільова спрямованість і вибірковість в процесі їх реалізації.

Постановка питання про системи тактичних прийомів є своєчасною і вельми необхідною. На даний час рівень розвитку криміналістики дозволяє не тільки ізольовано розглядати окремі тактичні прийоми, а й встановлювати взаємозалежності між ними, виявляти окремі комплекси прийомів у вигляді їх систем. Фактично це додатковий резерв у підвищенні ефективності проведення слідчих дій. Побудова систем тактичних прийомів окремих слідчих дій передбачає необхідність дослідження: 1) природи слідчих дій та їх цільової спрямованості; 2) ситуаційної обумовленості тактичних прийомів і типових ситуацій окремих слідчих дій; 3) сутності тих чи інших тактичних прийомів та їх функціональних можливостей.

5. Розвиток криміналістичної тактики обумовив також комплексний підхід до слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційно-технічних заходів, виникнення та пропонування різного роду тактичних операцій. Тактична операція – це засіб криміналістичної тактики, який визначає найбільш доцільну послідовність проведення дій, їх черговість, порядок. Розробка тактичних операцій має сприяти оптимізації розкриття і розслідування злочинів, передбачає встановлення взаємозв'язку і взаємозалежності між окремими слідчими діями, оперативними і організаційними заходами.

6. Типова тактична операція – це алгоритм, програма дій слідчого, оперативного працівника, інших осіб щодо завдань, які виникають. За своєю сутністю тактична операція спрямована на вирішення проміжного (тактичного) завдання розслідування. Вона дозволяє обирати найбільш правильний напрямок розслідування і пропонує відповідний тактичний арсенал, типову програму можливих дій та заходів.

7. Засоби криміналістичної тактики мають інноваційний характер. Вони не є застиглими, мають різні прояви, відрізняються динамічністю. Створення (розробка) і пропонування до застосування нових тактичних прийомів, їх систем або тактичних операцій викликані модернізацією злочинності та її все більшим прилаштуванням до нових умов. Тому й ефективність застосування засобів криміналістичної тактики передбачає їх удосконалення, впровадження новітніх розробок, наукового обґрунтування.

ББК 67.9 (4 УКР)

П 68

Редакційна колегія:

*В.І. Борисов (головний редактор),
В.С. Зеленецький (заст. головного редактора),
В.С. Батиргарєєва, Ю.В. Баулін, В.В. Голина, Б.М. Головкін,
Ю.М. Грошевой, Н.В. Сібільова, В.В. Сташис, А.Х. Степанюк,
В.П. Тихий, В.Ю. Шепітько, О.Ю. Шостко*

Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинніс-
П 68 тю в Україні: Матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. / Ред. кол.:
В.І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2008. – 296 с.

ISBN 978-966-458-084-4

ББК 67.9 (4 УКР)

Национальна юридична академія України іме-
ні Ярослава Мудрого, Інститут вивчення
проблем злочинності Академії правових наук
України, 2008

ISBN 978-966-458-084-4

© «Право», 2008